

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASIDA SOLIQ MAЪMURIYATCHILIGINING METODOLOGIYASINI TAKOMILLAШТИРИШ MASALALARI (XORIЖИЙ DAVLATLAR MISOЛИDA)

Мукимов Ботир Мирабзалович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Аннотация. Мақолада солиқ маъмурчилиги методологияси солиқ тизимининг муҳим жиҳати бўлиб, уни доимий равишда такомиллаштириш солиқларнинг самарали ундирилиши, уларга риоя этилиши ва адолатлилигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этиши муҳокама қилинади. Шунингдек, солиқ маъмурчилигида дуч келадиган асосий муаммолар кўриб чиқилиб, такомиллаштириш йўллари таклиф қилинган. Бундан ташқари муаммоларни ҳал қилиш учун солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш бўйича бир қанча стратегиялар таклифлар келтирилади. Солиқ маъмурчилигининг такомиллаштирилган методологияси иқтисодий ўсишни ва барқарор ривожланишни қўллаб-қувватловчи адолатли ҳамда самарали солиқ тизимини яратишга ёрдам бериши асосланган.

Калит сўзлар: солиқ маъмуриятчилиги методологияси, маҳаллий ҳокимият органлари, маҳаллий солиқлар, ресурс солиқлари, солиқ, бюджет, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоботи, солиқ тушумлари, солиқ имтиёзлари, ер солиғи, кўчмас мулк, маҳаллий бюджет, маҳаллий бюджет даромадлари.

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДОЛОГИИ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН (НА ПРИМЕРЕ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН)

Мукимов Ботир Мирабзалович

Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В статье обсуждается, что методология налогового администрирования является важным аспектом налоговой системы, и ее постоянное совершенствование важно для обеспечения эффективного сбора, соблюдения и справедливости налогов. Также были рассмотрены основные проблемы, возникающие в налоговом администрировании, и предложены пути совершенствования. Кроме того, для решения этих проблем предлагается несколько стратегий по совершенствованию налогового администрирования. Усовершенствованная методология налогового администрирования основана на том, что она помогает создать справедливую и эффективную налоговую систему, поддерживающую экономический рост и устойчивое развитие.

Ключевые слова: методология налогового администрирования, органы местного самоуправления, местные налоги, ресурсные налоги, налог, бюджет, налоговая ставка, налоговая отчетность, налоговые поступления, налоговые льготы, земельный налог, недвижимость, местный бюджет, доходы местного бюджета.

**ISSUES OF IMPROVING THE METHODOLOGY OF TAX ADMINISTRATION IN THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN (ON THE EXAMPLE OF FOREIGN COUNTRIES)**

Mukimov Botir Mirabzalovich
Tashkent State University of Economics

Abstract. *The article discusses that the tax administration methodology is an important aspect of the tax system, and its continuous improvement is important in ensuring the effective collection, compliance and fairness of taxes. Also, the main problems encountered in the tax administration were considered and ways of improvement were proposed. In addition, several strategies for improving tax administration are proposed to solve the problems. The improved methodology of tax administration is based on the fact that it helps to create a fair and efficient tax system that supports economic growth and sustainable development.*

Keywords: *tax administration methodology, local authorities, local taxes, resource taxes, tax, budget, tax rate, tax reporting, tax revenues, tax credits, land tax, real estate, local budget, local budget revenues.*

Кириш.

Республикада солиқ маъмурчилиги механизмлари самарадорлигини ошириш, солиқ мажбуриятини мустақил равишда бажариш учун қулай шароит яратишни назарда тутувчи солиқ соҳасини ислоҳ қилишга қаратилган комплекс чора-тадбирлар босқичма-босқич амалга оширилмоқда. Солиқ маъмурияти мамлакат солиқ тизимининг самарали фаолият юритишида муҳим рол ўйнайди. Бу солиқларнинг тўғри йиғилиши, ҳисобланиши ва ижро этилишини таъминлайдиган таянч бўлиб, давлат даромадлари ва иқтисодиётнинг ривожланишига сезиларли ҳисса қўшади. Бироқ, солиқ маъмурияти ҳам доимий такомиллаштиришни талаб қиладиган қийинчиликлар ва мураккабликларга дуч келади.

Адабиётлар шарҳи.

Ҳозирги даврда солиқ маъмуриятчилиги методологияси устувор йўналишлари сифатида бюджет даромадларини ошириш, солиққа тортиш маъмуриятчилигини такомиллаштириш орқали маҳаллий бюджет даромадлари базасини кенгайтириш, солиқларни унификация қилиш қаралади.

Халқаро валюта фонди экспертлари Силвани ва Баерларнинг (1997) бу борадаги илмий қарашлари қуйидагича: “солиқ маъмурчилиги стратегияси – узоқ муддатли солиқ маъмурчилиги операцияларининг самарадорлигини оширишга қаратилган тадбирлар сифатида баҳоланиб, мамлакатда солиқ узилиши (тўланиши керак бўлган ва келиб тушган тушумлар ўртасидаги фарқ) ҳажми ва уни камайтириш учун қўлланиладиган чоралар кескинлиги асосида тайёрланиши керак” дея таъкидлашган.

Погорлецкий ва Кешнерларни (2020) ёзишича: “Солиқ маъмуриятчилигига рақамлаштириш ва ахборот технологияларни киритиш солиқ органларида иш юкласини камайтириш, шунингдек солиқ турлари, суғурта бадаллари бўйича қарзларни камайтиришга олиб келиши шарт”.

Спиридонов ва бошқалар (2010) қуйидаги таърифни беришган: “Солиқлар оптималлаштириш – бу солиқ тўловчининг солиқ мажбуриятларини камайтиришга қаратилган мақсадли қонуний ҳаракати бўлиб, солиқ имтиёзлари, солиқдан озод қилиш ва бошқа қонунчиликда белгиланган усул ва қоидалардан фойдаланишни ўз ичига олади.

Бассей ва бошқалар (2022) фикрига кўра, бутун дунё бўйлаб солиқ тўловчилар тажрибасини ошириш учун солиқ маъмурчилиги турли хил ва мураккаб электрон хизматлар билан юқори даражада рақамлаштирилган. Шунга қарамай, рақамли солиқ тизимининг муваффақияти учун муҳим бўлган омилларни тушуниш жуда муҳимдир.

Chowdhury (2001) ўз ишида солиқ маъмурчилиги тизимидаги енг долзарб муаммолардан бирини кўтарган. Унинг таъкидлашича, солиқ тўлашдан бўйин товлаш дунёнинг ҳамма жойида кенг тарқалган муаммо ҳисобланади. Бир томондан, айрим рағбатлантириш механизмлари, иккинчи томондан, назорат механизмлари одамларни рағбатлантириш, шунингдек, уларни мунтазам равишда солиқ тўлашлари учун қандайдир босим яратиш учун зарур еканлиги таъкидланади.

Ибрагимов (2019) Ўзбекистонда солиқ муносабатлари ва маъмуриятчилиги тарихини ўрганиш кишилиқ жамияти барча ижтимоий-иқтисодий формацияларида солиқлар, уларни ҳисоблаш ҳамда ундириш тартиблари у ёки бу турда мавжуд бўлганлигидан далолат беради.

Смитнинг (1935) фикрича, солиқ маъмуриятчилигида “тинчлик, меъёрдаги солиқлар ва бошқарувдаги сабр-тоқат асосий омиллар бўлиб, қолган ҳамма нарсаларни табиий жараённинг ўзи бажаради”, деган ғояни илгани суради.

Тадқиқот методологияси.

Таҳлил жараёнида маълумотларни статистик гуруҳлаш, қиёсий ва трендли таҳлил усулларида фойдаланилди. Мақолада иқтисодчи олимларнинг солиқ маъмуриятчилигининг такомиллаштиришнинг долзарб масалалари таъминлашга қаратилган илмий-назарий қарашлари қиёсий таҳлил қилинган.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Ўзбекистон Республикасида солиқ маъмуриятчилиги методологияси уларнинг самарадорлигига тўсқинлик қиладиган турли муаммолар ва қийинчиликларга мавжуд. Бу муаммолар мураккаб солиқ тизимлари, ресурслар чекловлари, ривожланаётган иқтисодий шароитлар ва солиқ тўловчиларнинг хатти-ҳаракатларининг ўзгариши каби омилларнинг комбинациясидан келиб чиқиши мумкин. Солиқ маъмуриятчилиги методологиясида баъзи умумий муаммолар:

Хусусан, солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва уларга риоя қилмаслик: Асосий муаммолардан бири солиқ тўловчиларнинг даромадлар тўғрисида атайлаб кам ҳисобот беришлари, чегирмаларни ошириб юборишлари ёки бошқа усулларни қўллашдир. Бу солиқ тушумларининг йўқолишига олиб келади ва солиқ базасини йўқотади. Бундан ташқари баъзи солиқ тўловчилар солиқ мажбуриятларини минималлаштириш учун қонуний, аммо агрессив солиқдан қочиш стратегияларини қўллашади. Ушбу стратегиялар бўшлиқлардан фойдаланишни ёки солиқ имтиёзларидан фойдаланишни ўз ичига олиши мумкин. Солиқ кодекси ҳаддан ташқари мураккаб, бу солиқ тўловчиларга ўз мажбуриятларини тушунишни ва солиқ органларига қоидаларни изчил амалга оширишни қийинлаштиради. Мураккаблик, шунингдек, хатолар ва нотўғри талқин қилиш учун имкониятлар яратишга олиб келади. Солиқ органлари ходимлар, технология ва молиялаштириш бўйича чекловларга дуч келиши мумкин, бу уларнинг солиқ қонунларини самарали бошқариш ва қўллаш қобилиятига таъсир қилади. Солиқ тўловчилар маълумотларининг аниқлиги ва мавжудлиги, айниқса ривожланаётган мамлакатларда ёки норасмий иқтисодиётда солиқ органлари учун жиддий муаммо ҳамда тўлиқ бўлмаган ёки ишончсиз маълумотлар мувофиқлик ҳаракатларига тўсқинлик қилишини учратамиз бунда бошқа органлар томонидан маълумотларни ноаниқ жўнатилади. Шахсни ўғирлаш ва ёлгон даъволар каби фирибгарлик фаолияти солиқ органларига солиқ декларациясининг қонунийлигини текшириш ва пулни қайтариш талабларини текширишда қийинчиликлар туғдиради. Солиқ тўловчилар ва солиқ органлари ўртасидаги низолар узоқ давом этадиган суд жараёнларига олиб келиши мумкин, солиқ йиғиш ва ҳал қилишни кечиктиради. Айрим ҳудудларда иқтисодий фаолиятнинг катта қисми норасмий иқтисодиётда содир бўлади, бу эса уни солиққа тортиш ва тартибга солишни қийинлаштиради. Бу соҳаларда солиқ тўлашдан бўйин товлаш кўпроқ учрайди. Шунингдек бугунги кунда рақамли иқтисодиёт ва электрон тижоратнинг юксалиши чегаралар ва онлайн платформалар орқали ишлайдиган корхоналарни солиққа тортишда қийинчиликлар туғдирди. Корхоналар ва жисмоний шахслар учун солиқ қонунларига риоя қилиш вақт ва ресурслар нуқтаи назаридан қимматга тушиши мумкин, бу эса риоя қилишни тўхтатиши мумкин.

Бундан ташқари “солиқ маъмурияти методологияси жадваллари” мавжуд бўлмасада, солиқ органлари ва давлат идоралари кўпинча солиқ маъмуриятчилиги жараёнлари ва методологиясини тавсифловчи ҳужжатлар, йўриқномалар ва қўлланмалар ишлаб чиқарадилар. Ушбу ҳужжатлар муайян юрисдикция доирасида солиқларнинг қандай бошқарилиши, ундирилиши ва ижро этилиши ҳақида батафсил маълумот беради. Солиқ органлари кўпинча солиқ маъмуриятчилиги билан боғлиқ босқичма-босқич тартиб ва жараёнларни тавсифловчи тўлиқ қўлланмалар ёки қўлланмаларни нашр этадилар. Ушбу қўлланмалар солиқ тўловчинини рўйхатга олиш, солиқ декларациясини топшириш, текшириш тартиб-қоидалари, низоларни ҳал қилиш ва бошқаларни қамраб олган. Солиқ идоралари солиқ тўловчиларга солиқ

мажбуриятларини тушунишга ва солиқ тизимини бошқаришга ёрдам беришга қаратилган қўлланмалар ва нашрларни ишлаб чиқаради. Ушбу қўлланмалар ажратмалар, кредитлар ва ҳисобот талаблари ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олади. Солиқ текширувлари учун солиқ органлари текширувлар қандай ўтказилишини, жумладан, текшириш учун танлаш мезонлари, текшириш жараёни, текшириш вақтида солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини тушунтирувчи йўриқномалар ёки қўлланмалар чиқарилган.

Ўзбекистонда ёки унинг минтақаларида ҳақиқий солиқ қонунлари ва қоидалари солиқ маъмуриятчилиги методологияси учун асос бўлиб хизмат қилмоқда. Ушбу ҳуқуқий ҳужжатлар солиқ мажбуриятлари, ставкалари, имтиёзлари ва жарималарини белгилайди. Солиқ органлари солиқ тўловчилар ва корхоналар ўзларининг даромадлари, ажратмалари ва бошқа молиявий маълумотларини ҳисобот қилиш учун фойдаланадиган солиқ шакллари ва кўрсатмаларини тақдим этадилар. Ушбу шакллар кўпинча уларни қандай қилиб тўғри тўлдириш бўйича кўрсатмаларни ўз ичига олади. Кўпгина солиқ идоралари кенг қўламли онлайн ресурсларга эга веб-сайтларни юритади, жумладан тез-тез сўраладиган саволлар, калькуляторлар ва солиқ маъмуриятчилиги жараёнларини тушунтирувчи юклар олинандиган ҳужжатлар. Солиқ идоралари кўпинча солиқ йиғиш ҳаракатлари, риоя қилиш ставкалари, ижро фаолияти ва бошқа тегишли статистик маълумотлар ҳақида маълумот берувчи йиллик ҳисоботларни нашр этадилар ўзининг сайтида.

Солиқ маъмуриятчилиги методологиясини такомиллаштириш технологик ютуқлар, сиёсат ўзгаришлари ва жараёнларни такомиллаштиришни ўз ичига олган доимий жараёндир. Солиқ маъмуриятчилиги методологиясини такомиллаштиришнинг баъзи усуллари мавжуд. Буларга қуйдагилар киради:

Рақамли платформалар ва автоматлаштириш воситаларини жорий этиш солиқ жараёнларини соддалаштириши мумкин. Бунга электрон ҳужжат топшириш тизимлари, электрон солиқ тўловлари ҳамда номувофиқликлар ва фирибгарликларни аниқлаш учун маълумотлар таҳлилидан фойдаланиш киради. Солиқ органлари турли манбалар, жумладан, молия институтлари, иш берувчилар ва учинчи томон сотувчилари маълумотларини бирлаштириш орқали методологияни яхшилашлари мумкин. Бу солиқ тўлашдан бўйин товлашни камайтиришга ёрдам беради ва солиқларни тўлашнинг аниқлигини оширади. Солиқ тўловчилар ва корхоналар томонидан реал вақт режимида ҳисобот беришга ўтиш солиқ органларини энг долзарб маълумотлар билан таъминлаши мумкин. Бу номувофиқликларга тезроқ жавоб беришга имкон беради ва солиқ фарқини камайтиради. Рискларни баҳолашнинг илғор моделларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш солиқ идораларига юқори хавфга эга солиқ тўловчилар ёки корхоналарни самаралироқ текшириш учун аниқлашга ёрдам беради. Машинани ўрганиш ва сунъий интеллект башоратли таҳлил учун ишлатилиши мумкин. Солиқ қоидалари ва қоидаларини тушунарли ва тушунарлироқ қилиш орқали солиқ маъмуриятчилиги жараёнида шаффофликни ошириш хатолар ва низоларни камайтиришга ёрдам беради. Солиқ тўловчиларни уларнинг мажбуриятлари ва мавжуд чегирмалар ҳақида ўқитишга инвестиция қилинг. Бу кўпроқ мувофиқлик ва камроқ хатоларга олиб келиши мумкин. Бошқа давлат идоралари ва халқаро солиқ органлари билан ҳамкорлик қилиш чегаралар бўйлаб солиқ тўлашдан бўйин товлашни аниқлашга ва умумий солиқ йиғишни яхшилашга ёрдам беради. Солиқ тўловчилар ва корхоналарга риоя этиш юқини камайтириш учун солиқ жараёнлари ва ҳужжатларни расмийлаштиришни соддалаштиринг. Бу юқори мувофиқлик ставкалари ва камроқ хатоларга олиб келиши мумкин. Солиқ органлари учун аниқ кўрсаткичлар ва жавобгарлик механизмларини ўрнатиш. Солиқ маъмуриятчилиги методологиясининг самарадорлигини мунтазам равишда баҳолаш доимий такомиллаштиришга олиб келиши мумкин.

Ушбу ёндашувда солиқ органлари солиққа оид турли жараёнларни рақамлаштириш ва автоматлаштириш учун технологиядан фойдаланадилар. Бу солиқ йиғиш жараёнини соддалаштириш ва қоғозбозликни камайтириш учун онлайн солиқ тўлаш тизимлари, электрон тўлов имкониятлари ва рақамли ҳисобни ўз ичига олади. Солиқ органлари маълумотлар таҳлили асосида юқори хавф остида бўлган солиқ тўловчилар ёки секторларни аниқлайди ва мақсадли текширувлар ёки мажбурлов чораларини ўтказишади. Ушбу ёндашув солиқдан бўйин товлаш эҳтимоли юқори бўлган соҳаларга эътибор қаратиш орқали ресурсларни оптималлаштиради. Ушбу методологияга мувофиқ солиқ тўловчилар ўзларининг солиқ мажбуриятларини тўғри ҳисоблаш ва ҳисобот бериш учун жавобгардирлар. Солиқ органлари,

биринчи навбатда, солиқ тўловчилар томонидан тақдим этилган маълумотларнинг тўғрилигини текширади ва текширади. Солиқ органлари операцияларнинг муайян турларига (масалан, савдо операциялари, мулкни ўтказиш) эътиборни қаратади ва ушбу операцияларни амалга ошириш жойида солиқ йиғади. Ушбу усул одатда савдо солиғи ёки қўшилган қиймат солиғи (ҚҚС) учун қўлланилади. Солиқ маъмуриятлари марказлаштирилган ёки марказлашмаган тарзда ташкил этилиши мумкин. Марказлаштирилган тизимда барча солиқ функциялари ягона орган томонидан бошқарилади, марказлашмаган тизимда эса турли солиқ функциялари ҳудудий ёки маҳаллий ҳокимият органлари томонидан бошқарилиши мумкин.

Келинг энди АҚШдаги солиқ маъмурияти методологияси мураккаб ва кўп қиррали бўлиб, бир нечта федерал, штат ва маҳаллий солиқ органларини кўриб таҳлил қилсак. Ҳар бир бошқарув даражаси (федерал, штат ва маҳаллий) ўзига хос солиқ маъмуриятчилиги жараёнлари ва методологиясига эга. Бу эрда биз биринчи навбатда АҚШда Ички даромад хизмати (ИРС) томонидан назорат қилинадиган федерал солиқ маъмурияти методологиясига эътибор қаратамиз:

АҚШда солиқ тўловчилар ижтимоий хавфсизлик рақами ёки индивидуал солиқ тўловчининг идентификация рақами олишлари керак. Корхоналар учун иш берувчининг идентификация рақами (стир) солиқ мақсадларида қўлланилади.

ИРС солиқ тўловчиларни ўз мажбуриятлари, ҳужжатларни топшириш муддатлари ва мавжуд чегирмалар ва кредитлар ҳақида хабардор қилиш учун таълим кампанияларини ўтказади. Бу солиқ қўлланмаларини нашр этиш ва веб-сайти орқали ресурсларни таклиф қилишни ўз ичига олади. Якка тартибдаги солиқ тўловчилар ва корхоналар ҳар йили солиқ декларациясини тайёрлаш ва топшириш учун жавобгардир. ИРС турли солиқ шаклларини тақдим этади, шу жумладан шахсий даромад солиғи декларацияси учун 1040-сонли шакл. ИРС солиқ тўловчи маълумотларини, шу жумладан солиқ декларациясида кўрсатилган даромадларни текшириш ва текшириш учун автоматлаштирилган тизимлардан фойдаланади. Улар ушбу маълумотларни иш берувчилар, молия институтлари ва бошқа манбалардан олинган маълумотлар билан ўзаро боғлайдилар. ИРС солиқ декларациясида ва тегишли солиқ қонунчилигида кўрсатилган маълумотлар асосида солиқ мажбуриятларини ҳисоблаб чиқади. Солиқ тўловчилар даромад солиғи, бандлик солиғи, корпоратив солиқ ёки бошқа турдаги федерал солиқлардан қарздор бўлиши мумкин. Солиқ тўловчилар солиқларни ИРСга маълум муддатларда ўтказишлари шарт. Тўлов имкониятларига электрон пул ўтказмалари, кредит карта тўловлари ёки чекни юбориш киради. ИРС солиқ декларациясининг тўғрилигини текшириш ва солиқ қонунчилигига риоя этилишини таъминлаш учун текширувлар ва текширувлар ўтказади. Аудитлар тасодифий ёки муайян хавф омиллари асосида ўтказилиши мумкин. ИРС қарздор солиқларни ундириш учун жавобгардир. Улар йиғишнинг турли усулларида, жумладан, бўлиб-бўлиб тўлаш шартномалари, иш ҳақи тўлаш, солиқ гарови ва ўта оғир ҳолларда активларни мусодара қилишдан фойдаланишлари мумкин. Солиқ тўловчилар маъмурий шикоятлар ёки солиқ судларида судга даъво аризаси орқали ИРС баҳолари ёки жарималарига эътироз билдириш ҳуқуқига эга. Мувофиқликни мониторинг қилиш ва ижро этиш: ИРС мувофиқликни назорат қилиш, номувофиқликни аниқлаш ва ижрони самарали йўлга қўйиш учун маълумотлар таҳлили ва хавфларни баҳолаш моделларида фойдаланади. ИРС шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш учун солиқ йиғимлари, риоя қилиш ставкалари ва бошқа тегишли маълумотлар бўйича йиллик ҳисоботларни нашр этади. ИРС солиқ сиёсати масалалари бўйича Конгрессга маълумот беради ва қоидалар ва қарорлар орқали солиқ қонунчилигига йўл-йўриқ ва изоҳлар беради. ИРС маълумотларни бошқаришни яхшилаш, жумладан солиқ тўловчилар ҳисобини юритиш, жараёнларни автоматлаштириш ва киберхавфсизлик чораларини кучайтириш мақсадида ўз тизимларини модернизация қилди. ИРС ўз веб-сайти, бепул ишонч телефонлари ва маҳаллий солиқ тўловчиларга ёрдам марказлари орқали солиқ тўловчиларга хизматларни таклиф қилади. Ушбу хизматлар солиқ тўловчиларга солиқ мажбуриятлари билан боғлиқ саволлар, масалалар ва низоларни ҳал қилишда ёрдам беради. Шунинг таъкидлаш керакки, АҚШда штат ва маҳаллий солиқ маъмуриятлари солиқларни бошқариш ва ундириш бўйича ўзларининг солиқ кодлари, жараёнлари ва методологияларига эга. Давлат солиқ органлари давлат даромад солиғи, савдо солиғи, мулк солиғи ва бошқа давлат солиқларини назорат қилади. АҚШда солиқ маъмуриятининг методологиясига федерал солиқ қонунлари, ИРС қоидалари, суд қарорлари ва қонунчиликдаги ўзгаришлар таъсир кўрсатади. У

пайдо бўлган муаммоларни ҳал қилиш, солиқларни йиғиш ва ижро этиш самарадорлигини ошириш учун доимий янгиланиш ва ислоҳотларга дучор бўлади.

Жанубий Кореяда солиқ маъмуриятчилиги методологияси мамлакатда солиқларни йиғиш ва ижро этиш учун масъул бўлган Миллий Солиқ Хизмати (НТС) томонидан бошқарилади. Жанубий Кореяда солиқ маъмурияти методологияси бир нечта асосий жараёнлар ва тадбирларни ўз ичига олади:

Жанубий Кореяда солиққа тортиладиган жисмоний шахслар, корхоналар ва бошқа ташкилотлар Миллий солиқ хизматида рўйхатдан ўтишлари керак. Рўйхатдан ўтгандан сўнг уларга солиқ тўловчининг ягона идентификация рақами (ТИН) берилади. НТС солиқ тўловчиларни солиқ мажбуриятлари, ариза топшириш талаблари ва солиқ қонунчилигидаги ўзгаришлар ҳақида хабардор қилиш учун таълим дастурлари ва тарғибот тадбирларини ўтказиши. Бунга ўз веб-сайти ва мижозларга хизмат кўрсатиш каналлари орқали кўрсатмалар бериши кирилади. Солиқ тўловчилар ҳар йили солиқ декларациясини тайёрлашлари ва тақдим этишлари, ўзларининг даромадлари, ажратмалари ва бошқа тегишли молиявий маълумотларни тақдим этишлари шарт. Жанубий Кореяда даромад солиғи, қўшилган қиймат солиғи (ҚҚС) ва юридик шахслар солиғи каби турли хил солиқ турлари мавжуд. НТС солиқ декларациясида кўрсатилган маълумотларнинг тўғрилигини иш берувчилар, молия институтлари ва давлат идоралари каби учинчи томон манбалари маълумотлари билан ўзаро боғлаш орқали текширади. Солиқ декларациясида ва амалдаги солиқ қонунчилигида кўрсатилган маълумотларга асосланиб, НТС ҳар бир солиқ тўловчи учун солиқ мажбуриятини ҳисоблаб чиқади. НТС солиқ қонунчилигига риоя этилишини таъминлаш учун текширувлар ва текширувлар ўтказиши. Аудитлар тасодифий ёки хавф омиллари асосида бошланиши мумкин ва улар молиявий ёзувлар ва фаолиятни кўриб чиқишни ўз ичига олади. НТС солиқ тўловчиларнинг солиқларини ундириш учун жавобгардир. Улар турли хил ундириш усулларини қўллайдилар, жумладан, солиқ векселларини чиқариш, мажбурий ундириш тадбирларини ўтказиш ва талаблар бажарилмаган ҳолларда активларни олиб қўйиш. Солиқ тўловчилар солиқларни ҳисоблаш ёки НТС томонидан қўлланиладиган жарималар бўйича баҳслашиш ҳуқуқига эга. Низолар маъмурий апелляция ёки Жанубий Корея суд тизими орқали ҳал қилиниши мумкин. НТС солиқ қонунчилигини самарали назорат қилиш ва назорат қилиш учун маълумотлар таҳлили, хавфларни баҳолаш моделлари ва солиқ қонунчилигига риоя қилиш дастурларидан фойдаланади.

Европа давлатларида, шу жумладан Европа Иттифоқи (ЕИ) таркибидаги мамлакатларда солиқ маъмуриятчилигининг методологияси бир мамлакатдан бошқасига фарқ қилади, чунки ҳар бир давлатнинг ўзига хос солиқ қонунчилиги, қоидалари ва маъмурий жараёнлари мавжуд. Бироқ, Европа тармоқларида, хусусан, Европа Иттифоқида солиқ маъмуриятчилиги методологияларида маълум умумий хусусиятлар ва тенденциялар мавжуд:

Европа Иттифоқи доирасида солиқ қоидаларини, хусусан, қўшилган қиймат солиғи (ҚҚС), божхона тўловлари ва бошқа билвосита солиқларни уйғунлаштиришга ҳаракат қилинмоқда. Ушбу уйғунлаштириш трансчегаравий савдо ва солиққа риоя қилишни соддалаштиради. Европа давлатлари, шу жумладан Европа Иттифоқига аъзо давлатлар молиявий ҳисоб маълумотларини автоматик алмашиш учун Умумий ҳисобот стандартини (СРС) қабул қилдилар. Бу солиқ тўловчиларнинг молиявий ҳисобварақлари тўғрисидаги маълумотларнинг солиқ органлари ўртасида тақсимланишини таъминлаш орқали солиқ тўлашдан бўйин товлашга қарши курашишга қаратилган. Кўпгина Европа мамлакатлари ВИЕСда иштирок этади, бу солиқ органларига жамият ичидаги операциялар учун ҚҚС идентификация рақамларининг ҳақиқийлигини текшириш имконини беради. Ушбу тизим ҚҚС бўйича фирибгарликнинг олдини олишга ёрдам беради. Баъзи Европа мамлакатлари, хусусан, қурилиш ва кўчмас мулк соҳаларида, айрим операциялар бўйича ҚҚС учун тескари тўлов механизмидан фойдаланади. Ушбу механизмга кўра, хизмат кўрсатувчи олувчи етказиб берувчи ўрнига солиқ органига ҚҚС бўйича ҳисобот бериш ва тўлаш учун жавобгар ҳисобланади. Европа мамлакатлари солиқ декларацияси учун электрон топшириш ва ҳисобот бериш тизимларини тобора кўпроқ қабул қилмоқда, бу солиқ тўловчилар учун маълумотларни тақдим этишни ва солиқ органлари учун декларациялар ва тўловларни қайта ишлашни осонлаштирмоқда. Европа давлатлари кўпинча солиқ масалаларида бир-бирлари билан ҳамкорлик қиладилар. Бу трансчегаравий операциялар тўғрисида маълумот алмашиш, солиқ текширувлари бўйича ҳамкорлик ва солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва олдини олиш масалаларини биргаликда ҳал қилишни ўз ичига олади. Европа

давлатлари Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотининг (ОЭСД) халқаро кўрсатмаларига мувофиқ равишда трансфер нархларини белгилаш қоидаларини ўрнатдилар. Ушбу қоидалар гуруҳ ичидаги операцияларни солиққа тортиш мақсадида бир хил нархларда амалга оширилишини таъминлашга қаратилган. ЕИ рақамли хизматларга солиқ солиш ва трансмиллий технология компаниялари ўзлари фаолият юритаётган мамлакатларда солиқларнинг адолатли улушини тўлашини таъминлаш каби рақамли иқтисодиёт томонидан юзага келадиган муаммоларни ҳал қилиш учун рақамли солиққа тортиш чораларини ўрганмоқда. Кўпгина Европа солиқ органлари солиқ тўловчиларга солиқ мажбуриятларини бажаришда ёрдам бериш учун онлайн хизматлар ва ресурсларни тақдим этади, жумладан, онлайн калькуляторлар, йўриқнома ҳужжатлари ва ишонч телефонлари. Европа Иттифоқи директиваларига мувофиқ, Европа давлатлари молиявий институтлар ва айрим корхоналардан шубҳали транзакциялар ҳақида хабар беришни ва мижозларни тегишли текшириш ёзувларини юритишни талаб қилувчи АМЛ қоидаларини жорий қилди. Бундан ташқари баъзи Европа мамлакатлари экологик муаммоларни ҳал қилиш учун солиқ сиёсатининг бир қисми сифатида углерод солиғи ва қайта тикланадиган энергия учун субсидиялар каби экологик солиқ ва имтиёزلарни жорий қилди. Европа Иттифоқининг бир қисми бўлган Европа мамлакатлари умумий божхона иттифоқига эга ва Европа Иттифоқига аъзо бўлмаган мамлакатлар билан савдо қилиш учун умумий божхона қоидалари ва қоидаларига амал қилади. Бунга импорт бождари ва тарифларини баҳолаш ва ундириш киради. Шунини таъкидлаш керакки, Европа Иттифоқида солиқ маъмуриятчилигида маълум бир уйғунлик ва ҳамкорлик мавжуд бўлсада, ҳар бир аъзо давлат ўзининг солиқ ставкалари, сиёсати ва маъмурий амалиётини белгилашда маълум даражада автономияни сақлаб қолади. Шу сабабли, бир Европа мамлакатидан бошқасига солиқ маъмуриятининг методологияси ва солиқ режимларида сезиларли фарқлар бўлиши мумкин.

Хулоса ва таклифлар.

Солиқ маъмурияти соҳасида бир нечта асосий хулосалар ва таклифларни кўриб чиқдик:

Солиқ маъмуриятчилиги методологиялари солиқ тизимлари, қонунчилик базаси ва иқтисодий шароитлардаги фарқлар туфайли мамлакатлар ва минтақаларда кенг фарқланади. Солиқ маъмуриятчилигида ягона ёндашув мавжуд эмас. Замонавий солиқ маъмуриятлари самарадорликни ошириш, хатоларни камайтириш ва мувофиқликни таъминлаш бўйича саъй-ҳаракатларни кучайтириш учун технология, маълумотлар таҳлили ва автоматлаштиришдан тобора кўпроқ фойдаланмоқда. Ўзаро боғланган глобал иқтисодиётда халқаро ҳамкорлик солиқ тўлашдан бўйин товлашга қарши курашиш, трансферт нархлари масалаларини ҳал этиш ва солиқларнинг адолатли йиғилишини таъминлаш учун муҳим аҳамиятга эга. Солиқ маъмуриятининг шаффофлиги солиқ тўловчилар ўртасида ишончни кучайтиради. Аниқ кўрсатмалар, таълим ресурслари ва низоларни ҳал қилиш йўллари тақдим этиш ихтиёрий риоя қилишни кучайтириши мумкин.

Таклифларимиз қуйдагича:

Ҳукуматлар солиқ тўловчилар учун тушунарли бўлиши учун солиқ кодекси ва қоидаларини соддалаштиришга ҳаракат қилишлари керак. Мураккаб солиқ қонунлари хатолар ва қочишга олиб келиши мумкин. Солиқ органлари маълумотлар бошқарувини яхшилаш, жараёнларни автоматлаштириш ва таҳлилий имкониятларни яхшилаш учун замонавий технология инфратузилмасига сармоя киритишлари керак. Солиқ тўловчиларни доимий равишда ўқитиш ва тушунтириш ишлари риоя қилишни рағбатлантириш учун жуда муҳимдир. Ҳукуматлар солиқ тўловчиларга ўз мажбуриятларини тушунишларига ёрдам бериш учун осон фойдаланиш мумкин бўлган ресурсларни тақдим этишлари керак. Солиқ органлари ҳуқуқни муҳофаза қилиш бўйича саъй-ҳаракатларни янада самаралироқ йўналтириш учун таваккалчиликка асосланган методологияларни ишлаб чиқишлари ва жорий этишлари, шу билан чекланган ресурсларни оптималлаштиришлари керак. Бундан ташқари, солиқ масалалари бўйича халқаро ҳамкорликни рағбатлантириш, шу жумладан ахборот алмашиш ва глобал солиқ муаммоларини ҳал қилиш солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва қочишга қарши курашишга ёрдам беради. Солиқ тўловчилар маълумотларининг нозик хусусиятини ҳисобга олган ҳолда, солиқ органлари жамоатчилик ишончини сақлаб қолиш учун маълумотлар хавфсизлиги ва махфийлигини биринчи ўринга қўйишлари керак. Солиқ маъмуриятлари ўз методологияларининг самарадорлигини доимий равишда баҳолашлари ва ўзгарувчан иқтисодий шароитларга, пайдо бўлаётган солиқ муаммоларига ва ривожланаётган солиқ

тўловчиларнинг хатти-ҳаракатларига мослашишга тайёр бўлишлари керак. Бухгалтерлар ва солиқ маслаҳатчилари каби солиқ мутахассисларининг қонунларга риоя қилишни рағбатлантиришдаги ролини тан олинг ва уларга солиқ тўловчиларга ёрдам бериш учун аниқ кўрсатмалар ва ресурсларни тақдим этиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Адабиётлар /Literature/Reference:

Carlos Silvani and Katherine Baer (1997). *Designing a Tax Administration Reform Strategy: Experiences and Guidelines*, IMF –. 36 pages.

Dhiman Chowdhury. (2001) *Tax Administration, Control & Performance*. // *Advanced Issues in Taxation*, April. <https://www.researchgate.net/publication/350787314>.

Edidiong Basse, Emer Mulligan, Adegboyega Ojo. (2022) *A conceptual framework for digital tax administration - A systematic review*. // *Government Information Quarterly*, Volume 39, Issue 4, October. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X22000909>

Normurzaev U. (2021) *Analiz effektivnosti nalogovoyh lgot i preferensiy v podderjke opredelennyh sektorov s selyu dalneyshego povysheniya investitsionnoy privlekatelnosti v Uzbekistane- Ekonomika i obrazovanie*,(6),

Normurzaev, U. (2021). *O'zbekistonda investitsion jozibadorlikni yanada yaxshilash maqsadida ayrim sohalarni qo'llab-quvvatlashda berilayotgan soliq imtiyoz va preferensiyalarining samaradorlik tahlili*. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, (6), 82–86. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss6/a285

Ибрагимов Б.Б. (2019) *Пути совершенствованию налогового администрирования в Республике Узбекистан*// XI Международной научно-практической конференции. Г.Нурсултан (Казахстан), "Инновационная экономика: глобальные и региональные тренды. Б. 193-195.

Нормурзаев, (2021). У. *Анализ эффективности налоговых льгот и преференций в поддержке определенных секторов с целью дальнейшего повышения инвестиционной привлекательности в Узбекистане. Экономика и образование*,(6) (2021): 82-86.

Нормурзаев, У. (2021). *Способы использования эффективных методов путем предоставления налоговых льгот для поддержки предпринимателей. Экономика И Образование*, (3), 91–95. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/7191

Нормурзаев, У. (2023). *Мамлакатимизда солиқ тизимида амалга оширилган ислохотлар таҳлили*. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(4), 177–183. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss4-pp177-183>.

Погорлецкий, А.И., & Кешнер, М.В. (2020) *Цифровизация и налогообложение: опыт стран Европейского союза*. *Финансы*, (11), 58-64

Смит А. (1935) «Исследования о природе и причинах богатства народов» –М.: Т-2 588-589 б.

Спирidonов А.А, Спирidonов П.А, Никольская Ю.П. (2010) *Налоги и налогообложение: Учебное пособие* Москва: МГУП.